

Metodický list

Sociální stratifikace a reprodukce nerovností

Tento metodický vypracovala bc. Klára Lang

Úvod do studia sociální stratifikace

Sociologie se věda zabývá studiem sociálního života jedinců, fungováním sociálních skupin i celých společností a lidského světa jako takového. Společnost ovšem netvoří sociálně homogenní celek, je vnitřně rozčleněna do hierarchicky odstupňovaných vrstev. Pro pochopení organizace společenské struktury je tedy důležité sledovat i nerovnost ve společnosti a mechanismy jejího utváření, udržování, posilování či oslabování.

Existující nerovnosti mezi jednotlivci a skupinami tvořícími lidskou společnost je v sociologii popisována pomocí konceptu **sociální stratifikace**. Ačkoliv v populárním vnímání je stratifikace či nerovnost spojována s majetkem a bohatstvím, pro zasazení jedince ve společnosti jsou klíčové i další atributy, jako je gender, rasa nebo etnicita, národnost, věk, náboženské vyznání, sexuální orientace a další. Každý jednatel tak disponuje odlišným přístupem ke statkům, ať už ekonomickým, kulturním, sociálním nebo symbolickým (např. moc nebo prestiž). Sociální stratifikaci tak můžeme chápat jakožto strukturovaný systém nerovností panující v daném společenství, tvořící hierarchické sociální vrstvy. Mezi základní typy stratifikačních systémů patří otrokářský, kastovní, stavovský a třídní, které se liší v aspektech dědičnosti a přístupnosti sociální mobility. Pro soudobou západní společnost je nejvýznamnější systém třídní. Ten je specifický tím, že hranice mezi jednotlivými vrstvami nejsou přesně vymezené a jsou propustné. Třídní postavení se odvíjí zejména od postavení na trhu práce, rodinný původ by neměl hrát velký vliv. V současnosti se již ovšem vedou spory o zavedení nového stratifikačního modelu, který by lépe odpovídal rozvrstvení v postindustriální éře, v níž třídní systém naráží na své limity.¹

S tímto se úzce pojí i termín **sociální mobilita**. Ten označuje pohyb jednotlivců nebo skupin z jedné socioekonomické pozice do jiné. Odlišujeme tak mobilitu vertikální a horizontální. Vertikální může být vzestupná či sestupná, podle toho, zda majetek, příjem či status jedince stoupá, nebo klesá. S tou se pojí i mobilita horizontální, tedy geografické přesuny mezi jednotlivými čtvrtěmi, městy nebo i státy, které se často vážou na získání lepší pozice. Při zkoumání sociální mobility zjišťujeme, jak jedinci dosahují svého umístění v rámci stratifikačního systému, či jak jsou společenské

---

¹ Keller, Jan. 2010. *Úvod do sociologie*. Praha: SLON.

vrstvy propustné. Protikladem sociální mobility je koncept **sociální reprodukce**, který označuje způsob trvání sociálních nerovností, ať už v rámci jedné generace nebo mezi generacemi. Podle teorie sociální reprodukce je pro udržování nerovnosti klíčový zejména vzdělávací systém. Děti pocházející z vyšších sociálních vrstev bývají podle těchto teorií z rodinného prostředí častěji kulturně vybaveny kompetencemi, které vzdělávací systém více oceňuje, takže snadněji získají vyšší vzdělání a tím vyšší ekonomické postavení než děti z vrstev slabších.²

K sociální stratifikace se také váže studium **intersekcionality**, tedy prolínání nerovností. Intersekcionalita je v tomto pojetí spíše analytickým nástrojem, jenž nám umožňuje zaměřit se na mnohorozměrné, prolínající se mocenské vztahy, které jsou určeny atributy, jako jsou rasa, třída a gender. Pomocí tohoto nástroje můžeme zkoumat, jak nerovnosti ovlivňují zkušenost a identitu, zájmy či postoje jedinců. Různé kombinace nerovností se různých skupin dotýkají odlišně. Třidu, gender a rasu/etnicitu můžeme takto chápat jako propojené systémy útlaku, které utvářejí náš sociální status, tedy naše zasazení a pozici v sociální struktuře. Kromě toho ovlivňují ale i naši přímou zkušenost se sociálním světem, jelikož tyto kategorie zakládají často i způsob interakce s námi jako jedincem zařaditelným podle daných atributů. Vnesením genderu a rasy/etnicity do studia sociální nerovnosti se nemá nahradit třída jako hlavní osa, podle níž je společnost mocensky uspořádána, ale měla by se věnovat pozornost tomu, jak tyto tři procesy interagují a stratifikují přístup ke zdrojům společnosti.³

---

² Giddens, Anthony. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.

³ Kolářová, Marta. 2008. „Na křižovatkách nerovností: Gender, třída a rasa/etnicita.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 8 (2): 1-10.

1. Praktické cvičení

HRA „SOCIOPOLI“

Cíl:

- přiblížit studujícím problematiku nerovnosti, její reprodukce a prolínání různých znevýhodnění
- navodit studujícím vyšší míru senzitivity pro strukturální zasazení různých osob a z něj vyplývající možné jednání jedince

Další potřeby k cvičení:

- Herní figurky z jakékoliv společenské hry v počtu pro všechny studující, nejlépe pouze tři barvy ve stejném početném zastoupení (např. pro třídu o 24 studujících je potřeba 8 figurek každé barvy).
- Hrací kostky (jedna do trojice).
- Hrací peníze (např. ze hry Dostihy a sázky)

2. Úvod do cvičení

V rámci cvičení si studující zahrají hru „SOCIOPOLI“, kde si budou moci vyzkoušet role různých osob s odlišným zasazením v sociální struktuře. Hrou je bude provázet odborný text popisující různé sociální jevy a segmenty života, kterými budou hráči procházet. Přístup k nim ovšem není férový jako v běžné společenské hře, ale liší podle postavy hráče a vychází ze sociální reality.

Tak má například postava Roma ve hře výrazně ztíženou šanci oproti postavě bílého muže. Text ke hře seznámí studující s některými z mnoha znevýhodnění a informuje je tak o nerovnosti a sociální stratifikaci. Text z Přílohy A tvoří i pro Vás hlavní podpůrné informace k aktivitě.

3. Aktivity

Stručný popis aktivity

Po teoretickém představení tématu rozdělte třídu do skupin po třech k praktickému cvičení. Každé skupině rozdejte herní plán z Přílohy B, text ke hře z Přílohy A, kostky a herní figurky vždy ve třech barvách pro skupinu. Vybídněte hráče, aby si vybrali svou figurku, poté k figurkám určité barvy

oznamte herní role. (Např.: červené figurky – bílý muž, modré figurky – bílá žena, žluté figurky – romský muž apod.) Dále také každé skupině rozdejte 20 000 herních peněz. Stručně také vysvětlete pravidla z Přílohy A, hráči je ovšem budou mít k dispozici. Před samotnou hrou je vhodné studující upozornit, že zploštění hry na ekonomickou dimenzi je pouze ilustrativní a sociální nerovnosti nabývají mnoha různých podob v mnoha dimenzích lidského života. Není důležité, aby si všechny skupiny prošly celý text a všechna pole, ke kterým se váže, délka hry tedy závisí na Vás. Doporučená doba je cca 25 minut, hru ukončujete Vy.

Po hře by měla následovat diskuze se studujícími na téma jejich vnímání sociální reality a nerovností ve světě, v němž žijí.

4. Přílohy

Příloha A: Popis hry a pravidla

Tato hra je ilustrací každodenní reality. Začínáte s určitými předpoklady, snažíte se akumulovat svůj lidský kapitál a uspět. Ovšem tak jako v naší sociální realitě, předpoklady se u každého liší, a to nejen na základě individuálních dispozic, ale i podle zasazení v sociální struktuře.

Pravidla

Před začátkem hry určete ve skupině bankéře, který bude kromě své role spravovat finance hry. Dále si vylosujte figurky a podle pokynu vyučující/ho na základě vybrané barvy získáte herní postavu: bílý muž, bílá žena a romský muž. Na základě této postavy se bude odvíjet váš celý postup ve hře.

Na začátku hry a při každém překročení pole START hráč obdrží „mzdu“, jejíž výše se liší podle úspěchů v předešlých kolech (je proto vhodné si mzdu při změně zapisovat). Herní plán je rozdělen na dva typy polí. Jedny představují vaše běžné životní náklady, druhé (označeny šrafováním a číslem) různé segmenty života, které mohou váš lidský kapitál buď navýšit, nebo snížit. Při vstupu na pole s náklady zaplatíte danou částku do „banky“. Při vstupu na pole vyznačená čísla postupujte podle pokynů průvodního textu. Vstoupí-li na každé číslem vyznačené pole první hráč, přečtěte si ve skupině průvodní text a postupujte hodem kostkou podle tabulky či vyznačenými pokyny pod textem. Při vstupu dalších hráčů na pole se dále řiďte pouze tabulkou/vyznačenými pokyny pod textem. Pokud stejný hráč stoupne na dané pole po druhé, posouvá se na nejbližší číslem vyznačené pole vpřed.

Každý hráč obdrží při začátku hry základní vklad, jehož výše se odvíjí od vylosované postavy. Účelem hry je ilustrovat sociální realitu a nerovnost ve společnosti, proto i vkladová částka a začínající „mzda“ postav vychází z reálných příjmových disparit v ČR. (Více k tomuto tématu a zdrojům viz průvodní text k poli Pracovní trh.)

Pole VĚZENÍ je průchozí, hráč na něm setrvává pouze, pokud se na něj dostane přes políčko s bodem 3. V tomto případě může házet třikrát a pokračuje hodem 6.

Základní vklad a začínající „mzda“ hráčů:

Bílý muž: vklad 4000 \$, počáteční „mzda“ 2000 \$

Bílá žena: 3000 \$, počáteční „mzda“ 1500 \$

Romský muž: 1800 \$, počáteční „mzda“ 1000 \$

Průvodní text k vyznačeným polím

1. VZDĚLÁNÍ

Instituce vzdělání je jedním z nejvýznamnějších faktorů, které ovlivňují reprodukci nerovností a sociální mobilitu. Sociolog Pierre Bourdieu v tomto kontextu užívá pojmu kulturní kapitál, jenž označuje soubor určitých široce sdílených kulturních signálů (např. způsob jednání, postoje a kulturní preference, formální vědění, typ znalostí a dovedností apod.).⁴ Ačkoliv je kulturní kapitál nemateriální povahy, stejně jako kapitál ekonomický výrazně ovlivňuje jedincovo zasazení v sociální struktuře. K trvání a generačnímu předávání objemu kulturního kapitálu, jímž jedinec/rodina disponuje, přispívá primárně vzdělání. Rodiny mají tendence investovat do vzdělání svých potomků tím více, čím je objem jejich kulturního kapitálu vyšší, čímž jej dále umocňují. Vzdělávací systém navíc skrze různé třídící operace uchovává a zdůrazňuje odstup mezi žáky obdařenými různým objemem zděděného kulturního kapitálu. Jedinci, kterým rodinné prostředí v objemu kulturního kapitálu přálo, vzdělávacím systémem procházejí snadno, zatímco ty znevýhodněné svým nastavením často spíše zbrzdí, jelikož neodpovídá jejich kulturní orientaci. Nástroj, který by měl být dostupný každému bez rozdílu a smazávat sociální rozdíly, je tak může naopak reprodukovat.

V ČR představují v oblasti vzdělání jednu z nejzranitelnějších skupin například typicky Romové. V důsledku obvykle nízkého kulturního kapitálu rodin nemají předpoklady ani motivace pro průchod vzdělávacím systémem, což reprodukuje jejich sociální podmínky. Ačkoliv oficiální statistiky týkající se Romů nejsou k dispozici, podle odhadů je v současnosti mezi všemi studujícími vysokých škol pouze asi 100 osob Romské etnicity, toto alarmující číslo ilustruje způsob reprodukce nerovností v českém kulturním kontextu.

I přes tyto aspekty je vzdělání v českém kontextu formálně dostupné všem bez rozdílu a poskytuje tak každému možnost navýšit svůj kapitál. I když je bezplatné, nese s sebou určité životní náklady, které mohou být pro některé problematičtější než pro jiné. Toto políčko představuje možnost získat vysokoškolské vzdělání po zaplacení nákladů **2000 \$** a zvýšit tak svou „mzdu“ **o polovinu** stávající částky.

---

⁴ Bourdeu, Pierre. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.

2. PRACOVNÍ TRH

Práce má jak ekonomický, tak sociální aspekt, jelikož má zásadní význam pro integraci jedinců do společnosti. V industrializované kapitalistické společnosti je práce obvykle silně hierarchizovaná a rozdíly v odměňování i ve vnímání hodnoty práce jsou velmi vysoké. V ideálním případě by ohodnocení práce odpovídalo jejím inherentním vlastnostem (např. stupni vyžadovaných dovedností, úsilí apod.), často ale souvisí také s připsanými atributy pracovní síly – k rasové/etnické příslušnosti, pohlaví atd.

V problematice nerovnosti na trhu práce můžeme vnímat mnohé strukturální bariéry, typicky vertikální a horizontální segregaci trhu práce. Vertikální segregace nás odkazuje k nízkému počtu žen ve vedoucích pozicích (např. v ČR je ve vedení firem ve veřejném vlastnictví pouze 19,7 % žen⁵). Tato nerovnost souvisí jednak s bariérami hodnocenými jako individuální, které ženy plošně diskriminují (např. péče o rodinu, domácnost či seniory je stereotypně přisuzována ženám, což jednak reálně snižuje jejich možnosti věnovat se zaměstnání, a jednak stereotypně ovlivňuje úsudek při najímání či povyšování žen). Horizontální segregace souvisí s koncentrací žen i mužů ve specifických odvětvích (žen v oborech souvisejících s péčí – vzdělávání, zdravotnictvím, sociální služby; a mužů v oborů technických a přírodně-vědných). Důvody můžeme opět hledat v zaměření vzdělávacího systému a v sociálně-kulturních tlacích společnosti. Dopadem je pak systémově rozdílné odměňování „mužské“ a „ženské“ práce, jelikož tyto sféry mají společensky i tržně odlišnou hodnotu. Tak přetrvává platová nerovnost mezi ženami a muži v ČR kolem 22 %¹ a se zvyšujícím se vzděláním navíc platové rozdíly narůstají.

Rasový aspekt platové nerovnosti v ČR je ještě více znepokojující. Co se týče romské menšiny, údaje Světové banky hovoří o průměrném platu Romů dosahujícího pouhých 45 % oficiálního průměrného platu ČR a v případě romských žen dokonce 39 %. Tyto údaje doplňuje také o 17 % nižší zaměstnanost romské menšiny v ČR (data k roku 2010)⁶. Platové podmínky i nízkou zaměstnanost předurčuje zejména nízká integrace Romů ve vzdělávacím systému a z toho pramenící nevzdělanost. Dále obojí ovlivňují také stereotypy a kulturní atributy připsané romské menšině, což je často činí téměř nezaměstnatelnými v zaměstnání, kde existuje soutěž mezi uchazeči (tedy jsou často směřováni do zaměstnání, která „zbyla“ – v nedůstojných podmínkách atd.)

Šance na získání zaměstnání a ohodnocení práce se, jak můžeme vidět, výrazně liší v závislosti na genderu a rase/etnicitě. Na tomto poli usilujete o získání zaměstnání, k jehož získání máte odlišné předpoklady na základě vašich atributů. Získání práce i plat se pro vás odvíjí od hodů kostkou, viz tabulka:

⁵ Platy.cz *Ženy stále vydělávají pouze 77 % platu mužů*. [online]. 2016- [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://www.platy.cz/analyzy/zeny-stale-vydelavaji-pouze-77-procent-platu-muzu/50189>

⁶ Světová banka. 2010. *Europe and Central Asia Roma Inclusion: An Economic Opportunity for Bulgaria, Czech Republic, Romania and Serbia Policy Note*. Washington D.C. [online]

Dostupné z:

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/12905/696550ESW0P1180Economic0Opportunity.pdf?sequence=1>

Bílý muž:	Bílá žena:	Romský muž:
Hod 1-2 : nezískání práce	Hod 1-3 : nezískání práce	Hod 1-4 : nezískání práce
Hod 3-4 : získání práce, „mzda“ se zvyšuje o polovinu	Hod 4-5 : získání práce, „mzda“ se zvyšuje o polovinu	Hod 5-6 : získání práce, „mzda“ se zvyšuje o polovinu
Hod 5-6 : získání práce, „mzda“ se zvyšuje na dvojnásobek	Hod 6 : získání práce, „mzda“ se zvyšuje na dvojnásobek	

3. KRIMINALITA

Nejobecnější otázky kriminologie bývají „Kdo páchá trestné činy a proč?“. Přinejmenším na první otázku bývá i dle veřejného mínění odpověď poměrně jednoduchá: muži, většinou mladí, často se také přidává rasový aspekt. Genderová linka u osob páchajících trestné činy je skutečně nejsilnější a ženy stále tvoří minoritu, ovšem podíl ženské kriminality neustále stoupá. V ČR jen za posledních 20 let poměr stíhaných žen stoupl z 7,7 % na 17,8 % z celkového počtu stíhaných osob.⁷ Nižší míra kriminality žen bývá v sociologii vysvětlována vlivem genderové socializace, kdy je na ženy kladen tlak na osvojení femininní identity a tím jiných standardů chování neslučujících se s kriminálním jednáním. Současně ženy podléhají vyšší sociální kontrole a mají ztížený přístup ke strukturám zločinu. I přes tyto aspekty však podíl ženské kriminality vzrůstá v závislosti na změně postavení ženy ve společnosti.

Často tematizovanou oblastí v ČR zůstává kriminalita romská. Ačkoliv přesné údaje o podílu romské populace mezi trestně stíhanými osobami v ČR nejsou k dispozici, odhaduje se kolem 10-15 % (k roku 2000),⁸ tedy cca pětinasobek proporcionálního podílu romského etnika v populaci ČR. Typicky se přitom jedná o kriminalitu majetkovou, např. drobné krádeže atd. Důvody takto vysokého podílu na kriminalitě jsou jednak shledávány v doznívajících reliktech tradiční romské kultury, což je umocněno častou sociální izolací osob romského etnika (uzavírání do ghatt) a nedostatečná integrace do majoritní společnosti. Ghettoizace souvisí s vyloučením nejen prostorovým, ale velmi silně také ekonomickým, kulturním, sociálním či symbolickým. Tak v ghettech vzniká specifický vzorec dlouhodobé adaptace na chudobu a vyloučení, která s sebou nese i vysokou toleranci různých patologií (včetně kriminálního jednání) a jeho společenskou akceptaci.⁹

I pravděpodobnost upadnutí do kriminálního jednání je tedy závislá na nadindividuálních aspektech. Pravděpodobnost ovlivnění vašeho života spácháním trestného činu či upadnutím do vzorců opakované kriminality a trestu se v této hře odvíjí od hodů kostkou, viz tabulka:

Bílý muž:	Bílá žena:	Romský muž:
Hod 1 : opakovaná kriminalita, „mzda“ se snižuje o polovinu	Hod 1 : trestný čin, „mzda“ se snižuje o čtvrtinu	Hod 1-2 : opakovaná kriminalita, „mzda“ se snižuje o polovinu
Hod 2 : trestný čin, „mzda“ se snižuje o čtvrtinu	Hod 2-6 : bez efektu	Hod 3 : trestný čin, „mzda“ se snižuje o čtvrtinu
Hod 3-6 : bez efektu		Hod 4-6 : bez efektu

⁷ Ministerstvo vnitra. 2016. Statistické přehledy kriminality za rok 2015. [online] Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

⁸ Šišková, Tatjana. 2001. *Mensiny a migranti v České republice*. Praha: Portál.

⁹ Jakoubek, Marek. 2012. „Romská“ kriminalita – specifika, příčiny, souvislosti. *Anthropologia integra*, 3(1): 39-50.

4. ZDRAVOTNICTVÍ

Nemocnost a přístup k zdravotní péči je dalším s aspektů, v němž se promítne jedincovo zasazení v sociální struktuře. Zdravotní stav souvisí velmi úzce se sociálně-ekonomickým postavením. U nižších společenských vrstev závisí nejen na individuálním životním stylu, který se často liší od vyšších tříd např. ve stravovacích návycích, cvičení nebo konzumaci alkoholu a tabákových výrobků, ale je také výrazně ovlivněn i např. prací v nepříznivých podmínkách, bydlením v nevyhovujících bytech a znečištěném prostředí, nebo v zemích s nedostatečným systémem veřejného zdravotnictví také ztíženým přístupem ke zdravotní péči. Data z poměrně kulturně blízkého prostředí, Velké Británie, ukazují vysoké rozdíly mezi zdravotním stavem osob z jednotlivých společenských vrstev. Dělníci a zaměstnanci s rutinní prací, tedy obvykle nejnižší příjmové vrstvy, hlásí své zdraví jako „ne dobré“ více než dvakrát častěji než osoby z příjmových vrstev vysokých (vyšší manažerské a profesionální pozice), přesně 32,4 % ku 14,1 %.¹⁰ Nemocnost do značné míry závisí také na genderu. Ačkoliv mají ženy vyšší průměrnou délku života, převyšují muže i v míře nemocnosti od akutních stavů po chronické. Tento stav bývá vysvětlován různými způsoby. Jedním z nich právě spojení s vyšší chudobou žen, zejména seniorek. Další odkazuje k vyšší délce života a jednoduché logice, že čím je člověk starší, tím spíše trpí nějakou chorobou. Jiná dokonce odkazují ke stresu žen z jejich nerovného postavení ve společnosti. Současně však ženy subjektivně hodnotí svůj zdravotní stav hůře a více navštěvují lékaře, tudíž je u nich i nalezeno více nemocí než u mužů, kteří mohou pociťovat stejné příznaky, ale v souladu s jejich genderovou rolí a udržení kulturního obrazu maskulinity je neberou v zřetel.

Jak jsme viděli, nemocnost ovlivňuje zejména sociální vrstva jedince, v této hře můžeme takto operovat s příjmem. Pravděpodobnost ovlivnění vašeho života nemocí se v této hře odvíjí od hodů kostkou, viz tabulka:

Mzda 2000 a více:	Mzda 1001 až 1999:	Mzda 1000 a méně:
Hod 1 : nemoc, „mzda“ se snižuje o polovinu	Hod 1-2 : nemoc, „mzda“ se snižuje o polovinu	Hod 1-3 : nemoc, „mzda“ se snižuje o polovinu
Hod 2-6 : bez efektu	Hod 3-6 : bez efektu	Hod 4-6 : bez efektu

¹⁰ Office for National Statistics.2013. Health Gaps by Socio-economic Position of Occupations in England, Wales, English Regions and Local Authorities, 2011. United Kingdom. [online] Dostupné z: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160105160709/http://www.ons.gov.uk/ons/dc/p171776_335388.pdf

5. ZÁVISLOSTI

Navzdory populárním tendencím spojovat závislosti primárně s individuálními sklony jedince či biologickým determinismem, i tento aspekt je hluboce podmíněn sociální strukturou a je silně spjatý s třídou genderem i etnicitou. Alkoholismus, nadužívání drog či gamblerství se často pojí jednak s marginalizovaným sociálním statutem jedince, chudobou, sociální izolací, kdy pro tyto skupiny představuje závislost únik, ale jednak i např. s kulturním obrazem genderových rolí (sebepotvrzením maskulinity apod.) V českém kontextu sice nejsou dostupná přesná data týkající se prolínání rasy/ethnicity a genderu ve vztahu k závislostem, ovšem dá se očekávat elementární podobnost s daty USA (viz např. studie amerického ministerstva zdravotnictví¹¹). Z těch lze vyčíst zejména silnou rasovou linku – skupinou nejnáchylnější k závislostem téměř všech druhů jsou Afroameričané a nativní obyvatelé. Vzhledem k míře kulturního zneuznání, marginalizace, sociální izolace a často přímo ghettoizace lze vidět podobnost těchto etnicit s českými Romy, u nichž je integrovanost do společnosti často ještě nižší. Při pohledu na genderovanost závislostí jsou rozdíly podstatně vyšší, ovšem ne plošně. Pro závislosti spojené s mládím (užívání marihuany, tvrdých drog, stimulantů apod.) jsou rozdíly poměrně nízké (kolem 2-3 % vyššího nadužívání u mužů), oproti tomu v případě alkoholismu je tento rozdíl až kolem 50 %. To souvisí zejména s kulturními představami o mužství/maskulinitě a ženství/femininitě, což vede k odlišnému životnímu stylu obou skupin a odlišné společenské akceptaci (z toho důvodu je ovšem u žen alkoholismus hůře pozorovatelný, protože častěji než muži pijí o samotě a svou závislost skrývají).

Jak jsme viděli, různé skupiny jsou jinak náchylné k závislostem skrze jejich postavení v sociální struktuře. Pravděpodobnost ovlivnění vašeho života závislostí se v této hře odvíjí od hodů kostkou, viz tabulka:

Bílý muž:	Bílá žena:	Romský muž:
Hod 1-2 : závislost, „mzda“ se snižuje o polovinu	Hod 1 : závislost, „mzda“ se snižuje o polovinu	Hod 1-3 : závislost, „mzda“ se snižuje o polovinu
Hod 3-6 : bez efektu	Hod 2-6 : bez efektu	Hod 4-6 : bez efektu

¹¹ U.S. Department of Health and Human Services. 2014. Results from the 2013 National Survey on Drug Use and Health: Summary of National Findings. Dostupné z: <http://www.samhsa.gov/data/sites/default/files/NSDUHresultsPDFWHTML2013/Web/NSDUHresults2013.pdf>

Příloha B: Herní plán

 <p>JDEŠ DO VĚZENÍ? viz bod 3</p>	 <p>DOVOLENÁ 500 \$</p>	 <p>ZDRAVOTNICTVÍ viz bod 4</p>	 <p>VÝJIMEČNÉ NÁKLADY 500 \$</p>	 <p>VĚZENÍ (hráč pokračuje hodem 6)</p>
 <p>CHOD DOMÁCNOSTI 200 \$</p>	<h1>SOCIOPOLI</h1>		 <p>LÉKY, OČKOVÁNÍ 100 \$</p>	
 <p>PRACOVNÍ TRH viz bod 2</p>			 <p>ZÁVISLOSTI viz bod 5</p>	
 <p>BĚŽNÉ OPRAVY 200 \$</p>			 <p>POJIŠTĚNÍ 200 \$</p>	
			 <p>NÁJEM 500 \$</p>	 <p>VZDĚLÁNÍ viz bod 1</p>

Závěr:

Cílem aktivity je seznámit studující s problematikou sociální stratifikace a nerovnosti skrze konkrétní příklady napříč sociálním spektrem. Hra má pomoci nahlédnout do způsobu reprodukce nerovností ve společnosti a ilustrovat, jaké všechny aspekty života mohou být ovlivněny jedincovým zasazením do sociální struktury. Po hře by měla následovat debata se studujícími za využití informací z úvodu k tomuto metodickému listu.

Použitá literatura:

BOURDEU, Pierre. (1998) *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.

GIDDENS, Anthony. (1999) *Sociologie*. Praha: Argo.

JAKOUBEK, Marek. (2012) „Romská“ kriminalita – specifika, příčiny, souvislosti. *Anthropologia integra*, 3(1): 39-50.

KELLER, Jan. (2010) *Úvod do sociologie*. Praha: SLON.

KOLÁŘOVÁ, Marta. (2008) „Na křižovatkách nerovností: Gender, třída a rasa/etnicita.“ In *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 8:2 (1-10).

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. (2001) *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál.

Doporučená literatura

KELLER, Jan. (2011) *Tři sociální světy: Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: SLON.

SIMONOVÁ, Natálie. (2012) *Vzdělanostní nerovnosti v české společnosti: Vývoj od počátku 20. století do současnosti*. Praha: SLON.

ŠAFR, Jiří. (2009) *Sociální distance, interakce, relace a kategorizace: Alternativní teoretické perspektivy studia sociální stratifikace*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.